

Тетяна Мяскова,

ст. наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук

ПРОБЛЕМИ ВВЕДЕННЯ У НАУКОВИЙ ОБІГ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ БІБЛІОТЕК, ЩО ПЕРЕБУВАЮТЬ У СТАДІЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

Стаття продовжує серію публікацій, присвячених долі історико-культурних фондів бібліотек, що довгий час знаходились у резервних книгосховищах країни, а зараз перебувають у стадії реконструкції у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ. Провідне місце в статті відведено бібліотекам середніх духовних навчальних закладів (чернігівська духовна семінарія тощо), світських вищих та середніх навчальних закладів (Прилуцьке навчальне училище, Інститут шляхетних дівчат у Києві, тощо) та приватним бібліотекам (графа М. В. Левашова, О. В. Кочубея, В. М. Ханенка). Визначено першочергові завдання, виконання яких сприятиме ефективному введенню цих книгозбірень у науковий обіг.

Питання вивчення та доступу до інформаційних ресурсів, тобто до сукупності документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) ¹, неодноразово розглядалися в спеціалізованій літературі ². Ставали об'єктом розгляду міжнародних конференцій питання про введення інформаційних ресурсів у електронне середовище та шляхи інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотек за допомогою новітніх комп'ютерних технологій. Така робота була потрібна щодо численних цінних ретроспективних зібрань та колекцій, що знаходяться на стадії реконструкції і є значним інформаційним потенціалом країни. Введення таких історико-культурних фондів у науковий обіг – головне завдання спеціалістів археографів, джерелознавців, бібліотекарів. Проблема є те, що ряд історичних зібрань не мають науково-пошукового апарату і тому невідомі в науковому світі. Зусиллями науковців здійснюється наукова реконструкція історико-культурних фондів, передусім їх каталогізація та надання доступу широкій читацькій аудиторії через напisanня наукових статей та оглядів.

Реконструкція бібліотек є одним з необхідних кроків до розповсюдження інформації про колекції та зібрання минулих століть, які є невід'ємною частиною нашої історії. Статті про бібліотеки, що довгий час зберігалися у резервних книгосховищах країни і за роки радянської влади були

розпорошені, а подекуди й знищені, все частіше з'являються у науковому обігу ³. Ця стаття присвячена реконструйованим бібліотекам, що зберігаються у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ).

Серед реконструйованих бібліотек у відділі найбільшу кількість складають бібліотеки духовних закладів, які через релігійний характер змісту фондів тривалий час були забуті. В першу чергу – це рештки бібліотек духовних середніх навчальних закладів: Подільської, Чернігівської, Харківської, Мінської, Полоцької, Львівської духовних семінарій. Оскільки ці духовні середні навчальні заклади були призначені для підготовки священослужбовців, бібліотеки семінарій включали, окрім літератури релігійно-богословського змісту, ще й підручники з курсу класичних гімназій. У складі фонду цих бібліотек багато стародруків, які дісталися у спадок бібліотекам духовних семінарій від єзуїтських колегіумів. Як приклад – бібліотек найстарішої духовної семінарії – Чернігівської, джерельною базою якої став заснований 1700 р. на базі латинських шкіл колегіум, реорганізований у 1786 р. у семінарію. Випускниками Чернігівської духовної семінарії були хірург І. Буяльський, історик; академік М. Петровський; вчений М. Кибальчич; письменник П. Тичина; композитор Г. Верьовка ⁴.

Невивченими залишаються бібліотеки, отримані Всенародною бібліотекою України (нині НБУВ) на початку 30-х років ХХ ст. з Волинського музею у Житомирі. У 1931 р. згідно з наказом Народного комісаріату освіти (НКО) від 10 квітня 1931 р. Ч.701.15 Сектор науки розпорядився передати до ВБУ з Волинського державного музею: 1) всі без винятку рукописні матеріали та стародруки до 1800 р.; 2) всі книжки східними мовами, карти, ноти та дублети гравюр; 3) всі без винятку книжки, журнали, газети, листівки польською мовою ХІХ ст.; 4) збірки бібліотек колишньої православної духовної семінарії, римсько-католицького капітулу, римсько-католицьких біскупів, православного Тригорського монастиря, особисту збірку барона Шодуара ⁵. Загалом з державного книгосховища Житомира в 30-х рр. ХХ ст. було передано до ВБУ 90 178 одиниць збереження, з них 135 інкунабул (першодруків, що вийшли в різних містах Європи з 40-х рр. ХV ст. до 1500 р. включно), 326 палеотипів (видання 1501–1550 рр.), альдин (книги, надруковані венеціанським друкарем Альдом Мануцієм у кінці ХV – на початку ХVІ ст.) та ельзевірів (видання голландської фірми Ельзевірів кінця ХVІ – початку ХVІІ ст.), 1600 рукописів, 17 180 стародруків (без урахування бібліотеки Шодуарів та католицьких бібліотек), 9421 книга з бібліотеки Шодуарів, 32 230 книг з католицьких бібліотек, 91 76 книг з Православної

духовної семінарії, 3470 журналів і іноземних газет, 90 журналів і газет російською та українською мовами, 5329 книг польською мовою, 641 книга французькою, англійською, німецькою мовами, 1060 книг з бібліографії, енциклопедій та каталогів, 850 нотних зошитів, 3980 книг з теології різними мовами тощо ⁶.

У середині 30-х рр. ХХ ст. до ВБУ надійшли документи з Кам'янець-Подільського музею: 162 інкунабули, 326 палеотипів, альдин та ельзевілів. Всього перевезено 49 816 книг, 35 970 брошур, 11 794 журнали, 1882 рукописи, 124 карти та графіки, 46 нотних зошитів. Фонд був представлений великою кількістю видань Острозьких, Київських, Львівських, Почаївських кінця XVI – початку XIX ст., а також окремими виданнями, що вийшли у Вільно, Новгороді-Сіверському, Чернігові, Москві ⁷.

У складі фонду реконструйованих книгозбірень знаходиться також бібліотека Тригорського преображенського монастиря. Цей монастир був заснований у селі Тригор'є Володимиром Житомирським на одній із трьох гір на річці Тетерів неподалік від Житомира. В XVI ст. він був приєднаний до Бердичівського монастиря. Протягом 1600–1723 рр. православний, потім – уніатський, а в 1839 р. – при ігумені Леонтію Скибовському Тригорський преображенський монастир знову стає православним. При монастирі існував готель, а з 1883 р. – Церковно-приходська школа. У 1920 р. обитель була ліквідована ⁸.

Майже не дослідженою є бібліотека Кам'янець-Подільського інституту народної освіти та крайового музею, звідки було вивезено 49 816 од. зб. ⁹

Дещо меншу кількість серед реконструйованих бібліотек мають книгозбірні світських навчальних закладів – як приватних, так і державних. Якщо історію та склад фондів бібліотек імператорського Університету Св. Володимира ¹⁰, Київських гімназій, Київського реального училища та Київського комерційного інституту вже стали об'єктом наукових досліджень ¹¹, то бібліотеки Прилукського повітового училища, Маріупольської Олександрівської гімназії, Інституту шляхетних дівчат повинні бути введені у науковий обіг.

Книги із бібліотек дореволюційних навчальних закладів нещодавно почали виділятися із загального масиву документів, отриманих із обмінно-резервного фонду. Зокрема, виокремлено більше чотирьохсот одиниць збереження, що були в бібліотеці Інституту шляхетних дівчат у Києві – книги з історії, філософії, художньої літератури, мовознавства, мистецтвознавства німецькою, французькою та російською мовами початку XVIII – першої половини ХХ ст. Цей вищий навчальний заклад було відкрито в серпні 1838 р. з метою забезпечення безкоштовного виховання дітей дворян

бідного стану Київської, Волинської та Подільської губерній. За програмою Інституту впродовж 1838–1919 рр. викладалися закон Божий, російська мова та словесність, французька та німецькі мови, історія, географія, природознавство, педагогіка, чистописання, малювання, рукоділля. 20 лютого 1919 р. Інститут шляхетних дівчат закрито згідно з Постановою № 3 Колегії Народної Освіти та Пропаганди Виконавчого комітету Київської ради Робітничих депутатів ¹². Першооснову фонду бібліотеки склали придбані навчальні підручники. Бібліотека Інституту шляхетних дівчат поділялася на два відділи: фундаментальний та дитячий. Вона припинила своє існування одразу після закриття Інституту шляхетних дівчат, а в 1920–1921 рр. надійшла до фондів Всенародної бібліотеки України, де не зберегла свою цілісність. З початку 2000-х рр. бібліотека знаходиться у стадії реконструкції.

Недослідженими є книгозбірня дівочого пансіону графині Левашової, що був заснований на благодійні кошти як приватний жіночий навчальний заклад на місці жіночого училища, а також бібліотека одного з найкращих військових училищ в Російській імперії – Володимирського кадетського корпусу, створеного у січні 1852 р.

Цікавою є бібліотека Прилукського вищого навчального училища, заснованого в жовтні 1789 р. Його фундаментальною базою було відкрите у 1872 р. повітове училище ¹³. У її складі знаходиться зібрання українського письменника та педагога Павла Павловича Білецького-Носенка ¹⁴. Оскільки П. Білецький-Носенко був для свого часу високоосвіченою людиною – досконало володів кількома мовами, добре знав вітчизняну та світову літературу тощо, – у його бібліотеці нараховувалось кілька тисяч томів латинською, французькою, німецькою, російською, українською, польською мовами. Він уважно стежив за літературним і науковим життям Росії, передплачував багато періодичних видань з різних галузей знань. Зрозумівши, що від нього, як від почесного наглядча, не вимагають участі у справі поліпшення системи навчання в училищі, окрім пожертвувань на користь останнього, у 1818 р. П. П. Білецький-Носенко подарував Прилукському училищу зі своєї бібліотеки 584 томи на суму 854 крб як доповнення до «карт, атласов и стереометрических тел».

Викликають особливий інтерес особові бібліотеки професорсько-викладацького складу Університету св. Володимира, переважна більшість яких була розформована після надходження до фондів ВБУ. Так, серед книг, що довгий час були в забутті та розосереджені по різних відділах університетського фонду, трапляються документи з книгозбірень таких професорів імператорського Університету св. Володимира: Миколи

Павловича Шашкевича¹⁵ (1852–1908), Йосипа Олександровича Рустичького¹⁶ (у складі його бібліотеки переважно медична література). Крім цього, не зберегли свою цілісність особові бібліотеки професорів імператорського Університету св. Володимира Е. Е. Мирама¹⁷, М. П. Цицуріна¹⁸, М. І. Стуковенкова¹⁹, Г. Рейна²⁰, С. П. Томашевського²¹. Ці книги легко виокремити із загального масиву документів за печатками з написами: «Бібліотека Проф. М. І. Стуковенкова. Шкаф__Отдел____, №____», «Б. У. Св. Вл. Библ. Владимирского-Буданова. №____», «Из библиотеки Сергея Петровича Томашевского». Так, із бібліотеки професора С. П. Томашевського виокремлено понад 120 книг.

У стадії реконструкції знаходяться та потребують подальшого вивчення і такі особові бібліотеки – бібліотека дійсного статського радника Олександра Васильовича Кочубея²², бібліотека графа М. В. Левашова.

Виокремлено близько 120 книг із бібліотеки Варвари Миколаївни Ханенко (уродженої Терещенко), дружини українського мецената, археолога, колекціонера та промисловця Богдана Ханенка (1849–1917). Подружжя збило велику бібліотеку та витвори світового мистецтва (картини, скульптури, тощо), зокрема археологічна колекція Богдана Ханенка (3145 предметів), заклали основу Київського художньо-промислового та наукового Музею (відкрито у 1904 р.). Згідно з дарчим заповітом Варвари Миколаївни Ханенко у 1922 р. музей було передано Українській Академії наук (зараз це Державний музей західного та східного мистецтва).

Із загального масиву документів виокремлено невелику кількість книг з бібліотеки митрополита Флавіана²³. Колись ця бібліотека нараховувала більше 20 000 книг, серед яких багато рідкісних видань з історії, літератури, педагогіки, музики. Ця бібліотека мала добре продуманий довідково-бібліографічний апарат (щорічно випускала каталог нових надходжень) та мала широкий доступ читачів різних категорій, в основному викладачів та студентів духовних навчальних закладів. Наприкінці 1918 р. вона надійшла у розпорядження Української Академії наук. Після війни бібліотека митрополита Флавіана не збереглася єдиним комплексом. Зараз українські дослідники займаються пошуком книг із цієї бібліотеки.

Серед бібліотек, що стали не тільки об'єктом наукового дослідження, але й національним надбанням, родове зібрання барона Ф. Р. Штейнгеля, яке вперше як комплексне культурологічне явище розглянуто в дисертаційному дослідженні Н. Миронець²⁴. З використанням методів архівної евристики автором віднайдено місце зберігання його вцілілих частин. Детально досліджені архівні матеріали з історії роду Штейнгелів,

записні книжки, творчі матеріали, епістолярій дали змогу проаналізувати основні принципи комплектування бібліотеки, відповідно до яких визначено предметно-тематичну спрямованість її фондів. Серед книг з бібліотеки Штейнгелів, що зараз знаходяться в стадії реконструкції у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій, багато енциклопедичного матеріалу, періодичних видань на зразок «Мир искусств», загальна кількість книг – більше 120 одиниць зберігання.

Отже, проаналізувавши маловивчені та невідомі в науковому світі історико-культурні фонди, розкривши їх походження та дослідивши долю фондодержавників та фондоутворювачів, а також детально вивчивши їх тематичний склад, хронологічні межі та мовну характеристику, а головне, – склавши систему каталогів, ми матимемо змогу на початковому рівні використати книгозбірні, що знаходяться в стадії реконструкції, для наукових досліджень.

Першим етапом ознайомлення з цими колекціями має стати «Путівник по фондах НБУВ». У перспективі створення на ці колекції та зібрання електронної картотеки – бази даних, яка буде включати повноцінний формалізований опис документів за декількома (зазвичай 5–10) пошуковими полями (ознаками) та точною фізичною адресою документа, тобто точною вказівкою місця книги не лише на полиці, а й в інших бібліотеках. Знаючи точну характеристику документа, співробітник за допомогою пошукової системи швидко знайде його у книгозбірні. Електронна версія у кілька разів полегшить пошук документів, їх облік та використання.

Примітки

¹ Закон України «Про Національну програму інформатизації» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1998, № 27–28, ст. 181; Закон України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – С. 45.

² *Самохіна, Н. Ф.* Розвиток процесів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів // Бібл. вісн. – 2005. – № 2. – С. 20–22.

³ *Мяскова, Т. С.* Бібліотека Київського комерційного інституту: історія, сучасний стан // Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних та бібліотечних фондів. – К., 2007. – Вип. 12. – С. 178–190; *Мяскова, Т. С.* Бібліотека Острозького єзуїтського колегіуму: історія виникнення. Функціонування та сучасний стан // Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних та бібліотечних фондів. – К., 2007. – Вип. 11. – С. 122–135; *Рабчин, О. С.* Родова книгозбірня Урбановських-Стажинських: перспектива наукового дослідження // Рукописна та книжкова спадщина України. Археографічні дослідження унікальних та бібліотечних фондів. – К., 2007. – Вип. 12. – С. 203–209.

⁴ Чернігівський обласний державний архів – ф. 682. Р-1439; ЦДІАК ф. 711, ф. 1439; ІР НБУВ, ф. 13, ф. 160.

⁵ Архів НБУВ, Оп. 1, Од. збер. 394, Арк. 81.

⁶ Архів НБУВ, Оп. 1, Од. збер. 394, Арк. 81.

⁷ Архів НБУВ, Оп. 1, Од. збер. 378, Арк. 10 зв.

⁸ Свято-Преображенський Тригорський мужской монастирь. Житомирський район, Тригорье село // Русские церкви. Справочник-путеводитель.

⁹ *Дубровіна, Л. А., Онищенко, О. С.* Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: 1918–1941. – К.: НБУВ, 1998. – С. 162.

¹⁰ *Мяскова, Т. С.* Бібліотека імператорського Університету Св. Володимира: з історії комплектування (1834–1927 рр.). – К., 2005. – 182 с.

¹¹ *Мяскова, Т. С.* Бібліотека Київського реального училища: Історія створення, функціонування та сучасний стан // Наукові праці НБУВ. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 269–278.

¹² Державний архів м. Києва, ф. 144, оп. 1., спр. 1. арк. 26, 30; Державний архів м. Києва, ф. 144, оп. 1., спр. 463, арк. 1–2.

¹³ Памятная книжка Киевского учебного округа на 1909/10 год: Сведения проверены и дополнены по 1 августа 1909 г. – К.: Типография Т-ва И. Н. Кушнерев и К., 1909. – С. 400.

¹⁴ *Павло Білецький-Носенко* народився 16 серпня 1774 р. у м. Прилуки Полтавської губернії у дворянській сім'ї. Через наполегливу вимогу своєї матері залишив військову кар'єру в чині штабс-капітана, і з 1801 р. після обрання прилуцьким дворянством Павла Павловича підсудком повітового земського судді він поселяється в селі Лапинцях на Прилуччині, де і живе до самої смерті. Крім того, що П. П. Білецький-Носенко працював домашнім учителем у сусіднього поміщика, він у 1801 р. організує невеликий пансіон (12 учнів), який згодом переводить до свого помістя в селі Лапинцях, де він і проіснував близько 40-ка років. За цей час у ньому навчалось більше ста осіб, які успішно витримали вступні іспити у вищі навчальні заклади, часом вражаючи екзаменаторів своїми знаннями з усіх предметів. Вихованцем пансіону був відомий російський історик М. Маркевич. Усі предмети в пансіоні Павло Павлович викладав сам: арифметику, географію, геометрію, риторику, поезію, міфологію, історію, фізику, історію мистецтва, малювання, артилерійську справу, фортифікацію. У 1807–1809 рр. педагог працював помічником попечителя прилуцького благодійного закладу, з 1810 р. – штатним наглядачем повітового училища, а згодом, з 1812 р. – почесним наглядачем училищ всього Прилуцького повіту. П. Білецький-Носенко поєднував педагогічну діяльність із науковою, підтримував тісні контакти з науковими установами, товариствами, зокрема з Російською академією наук, Московським товариством дослідників природи, Вільним економічним товариством у Петербурзі, з товариством наук при Харківському університеті. З 1812 по 1829 р. він написав і надіслав до цих товариств десятки праць із природознавства, сільського господарства, економіки, медицини, фольклору, етнографії, літератури, лінгвістики, археології. Серед художньої спадщини письменника – більше 300 байок,

поема «Горпиниада, чи Вдохновенная Прозерпина», 15 балад, 23 віршовані казки, романи. Помер П. П. Білецький-Носенко 23 червня 1856 р. на 82-му році життя. Похований у родинному саду в Лапинцях. // З передмови Б. Деркача до видання: Павло Білецький-Носенко. Поезії. – К., «Радянський письменник», 1973.

¹⁵ М. П. Шашкевич (1852–1908). З 1877 р. магістр загальної історії літератури. Викладав на вищих жіночих курсах у Києві. З 1907 р. академік Санкт-Петербурзької Академії наук.

¹⁶ Й. О. Рустичький (1839–1912) – хірург, випускник медичного факультету Університету Св. Володимира. У 1870 р. захистив докторську дисертацію, потім був лікарем на франко-німецькій війні, завідував лазаретом спочатку в Вейсербурзі, потім у Еперне. Проходив стажування у Юренбурзі та Парижі. У 1876 р. був обраний доцентом Університету Св. Володимира. У 1893 р. призначений екстраординарним професором Казанського університету з кафедри оперативної хірургії та топографічної анатомії. З 1897 р. – ординарний проф. Київського університету.

¹⁷ Е. Е. Мирам (1811–1887) – російський фізіолог та зоолог, доктор медицини та хірургії, професор кафедри фізіології здорової людини імператорського університету Св. Володимира. У 1829 р. вступив у Петербурзьку медико-хірургічну академію, звідки перейшов на медичний факультет Дерптського Університету; з 1833 р. працює помічником прозектора порівняльної анатомії при Віленській медико-хірургічній академії. Після ліквідації Віленської медико-хірургічної академії відправлений за кордон. Захистив у 1842 р. дисертацію на здобуття наукового ступеню доктора медицини.

¹⁸ Ф. С. Цицурін (1814–1895) — доктор медицини, засновник Варшавської медико-хірургічної академії. Закінчив медичний факультет Харківського університету. Працював лікарем в повітах Харківської губернії. У 1839 р. отримав направлення до Дерптського (Юр'євського) університету, де захистив у 1842 р. докторську дисертацію. Потім був відряджений за кордон. Після повернення був обраний професором Київського університету.

¹⁹ М. І. Стуковенков (1842–1897) – лікар; у 1866 р. закінчив Санкт-Петербурзьку імп. медико-хірургічну академію, у 1871 р. захистив дисертацію на науковий ступінь доктора медицини. Учасник російсько-турецької війни 1877–1878 рр. З 1879 р. викладав на жіночих медичних курсах З 1883 р. доцент, потім – професор кафедри імп. Університету Св. Володимира.

²⁰ Г. Е. Рейн (1854–1942) – лікар, суспільний діяч. У 1874 р. закінчив з відзнакою імп. Санкт-Петербурзьку медико-хірургічну Академію. Після закінчення академії став ординатором клініки (керівником її був відомий вчений та лікар А. Я. Красовський, який став науковим керівником докторської дисертації Г. Е. Рейна (захистив у 1876 р.)). Рейн був учасником російсько-турецької війни 1877–1878 рр. У 1883 р. Рейн Г. Е. обраний професором кафедри акушерства та жіночих хвороб імп. Університету Св. Володимира. Під його керівництвом була збудована нова університетська клініка, у якій Рейн Г. Е. та його співробітники почали проводити широку оперативно-хірургічну діяльність. У 1887 р. заснував

і довгий час очолював Київське акушерсько-гінекологічне товариство. У 1900 р. був обраний керівником кафедри акушерсько-гінекологічних хвороб ведучої медичного закладу країни імп. Санкт-Петербурзької медико-хірургічної Академії та лейб-хірургом Імператорського двора. У 1908 р. призначений головою Медичної Ради Міністерства внутрішніх справ (на той час це була вища медична інстанція). У 1901 р. отримав почесне звання Академіка. Під час громадянської війни емігрував за кордон, де був призначений професором Софійського університету. В кінці 20-х років XIX ст. припинив викладацьку діяльність і переїхав до Ніцци (Франція) де і прожив до самої смерті.

²¹ С. П. Томашевский (1854–1916) – лікар-венеролог, випускник імператорської медико-хірургічної Академії 1876 р. (СПБ), де був і залишений для вдосконалення. У 1883 р. отримав ступінь доктора медицини. У 1887 р. зайняв посаду приват-доцента при імператорському університеті Св. Володимира, в 1897 р. обраний професором. Організатор наукових товариств.

²² О. В. Кочубей (1788–1866) – дійсний статський радник, член Державної Ради, правнук Василя Леонтійовича Кочубея. Отримав домашню освіту в с. Ярославцеь Глухівського повіту Чернігівської губернії, його домашнім вчителем був абат Фреман. О. В. Кочубей розпочав службу у 1802 р. юнкером у колегії іноземних справ. У 1818–1831 рр. був обер-прокурором у різних відділеннях департаменту Сенату, потім – Сенатором. З 1846 р. – член Державної Ради. Кочубей зарекомендував себе як прогресивна, високоморальна та високоосвічена людина, активний прихильник реформ Олександра II, меценат, залишив після себе багату бібліотеку // *Русский библиографический словарь*. Изд. под набл. А. А. Половцова: В 27 томах. Т. 9: Кнаппе-Кюхельбекер. – Спб.: Тип. Главного упр. делов, 1903. – С. 362–363.

²³ Митрополит Флавіан (Городецький Микола Миколайович) (1840–1915), митрополит Київський та Галицький, священоархімандрит Києво-Печерської лаври в 1903–1915 рр. Виходець із дворянської родини Орловської губернії. У квітні 1861 р. після закінчення юридичного факультету Московського університету вступає у Московський Симонов монастир спочатку послушником, а у 1866 р. приймає постриг. У 1873 р. призначений членом Пекінської духовної місії, яку у 1879 році і очолив. З 1891 р. – єпископ Варшавський і Холмський, з 1901 р. – архієпископ Харківський. У 1903 р. призначений митрополитом Київським та Галицьким. На власні кошти збудував у Києві церкви. Засновник та утримувач великої бібліотеки (більш як 20 000 книг), де було багато рідкісних та цінних видань з історії, літератури, педагогіки, музики. Перші книги митрополит Флавіан почав збирати ще під час проходження служби у Китаї у 1873–1891 рр. Бібліотека мала добрий довідково-бібліографічний апарат, щорічно випускався покажчик нових надходжень. Фондами бібліотеки Флавіана користувались не тільки монахи та священики КПЛ, а також викладачі та студенти КДА, Університету Св. Володимира, вчені Києва, Москви, Петербурга тощо. Після 1918 р. зібрання надійшло до БВУ, як єдиний комплекс не збереглося.

²⁴ *Миронець, Н. Р.* Книжково-рукописне зібрання барона Ф. Р. Штейнгеля: формування, зміст, доля: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / НАН України; Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського – К., 2004. – 186 арк. – Бібліогр.: арк. 168–186.